

Högskoleutbildning lönar sig allt sämre

Lönerna för högskoleutbildade jämfört med gymnasieutbildade, den så kallade högskolepremien ökade trendmässigt från början av 1980-talet fram till början av 2000-talet. Denna studie visar att den trenden bröts 2001. Sedan dess faller högskolepremien. Tydligast är trenden i privat sektor. Däremot har lönerna för gymnasieutbildade jämfört med grundskoleutbildade, den så kallade gymnasiepremien legat på ungefär samma nivå under hela 2000-talet.

Inledning

Ekonomer tolkar lönepremien för utbildning som ett ungefärligt mått på den privatekonomiska lönsamheten av att utbilda sig. Personer väger den lönsamheten mot kostnaden av att studera och det sammanvägda utfallet avgör beslutet att studera. De individuella kostnaderna för att studera skiljer sig åt mellan personer. Det betyder att det för vissa krävs en högre lönsamhet än för andra, för att väga upp kostnaden av att studera. Det betyder också att små förändringar uppåt eller nedåt i lönepremien kommer att påverka vissa personers val av utbildning. Ju större förändringar desto fler personers beslut påverkas.

Det är svårt att kvantifiera kostnaderna av utbildningsbeslut, vilket troligtvis förklarar varför det finns få sådana studier. Men Saco har under många år gjort sådana studier och dessa livslöneberäkningar ger en tydlig bild av kostnadernas betydelse för lönsamheten (se till exempel Ljunglöf, 2013).

Tidigare studier har visat att lönepremien för högskoleutbildning ökade från början av 1980-talet och särskilt kraftigt under 90-talet.¹ Trenden bröts 2001 och därefter har trenden varit svagt fallande. Tidigare studier hade endast data fram till 2009. Denna studie genomför nya analyser på data fram till 2014. Frågan är om trenden har vänt eller om den består även efter 2009?

Metod och datamaterial

Lönsamheten av utbildning kan beräknas på flera olika sätt. Ett sätt är att beräkna lönepremier för utbildning. Det kan göras på olika sätt², men det enklaste är att jämföra lönerna för personer med olika utbildningsnivåer.

Högskolepremien visar lönerna för högskoleutbildade jämfört med lönerna för gymnasieutbildade. På motsvarande sätt visar gymnasiepremien lönerna för de som har gått på gymnasiet jämfört med lönerna för personer som endast har grundskoleutbildning.

Denna studie beräknar lönepremierna med hjälp av lönestrukturstatistiken som SCB tar fram på uppdrag av Medlingsinstitutet. Lönemåttet som används är månadslön och samtliga löner är uppräknade till heltid. Förutom fast lön ingår fasta lönetillägg och ett stort antal rörliga lönetillägg. För mer detaljerad information om lönestrukturstatistiken, se SCB:s och Medlingsinstitutets hemsidor. Beräkningarna är gjorda för åren 1996, 2001, 2005, 2009 och 2014.

Beräkningarna bygger på regressionsanalyser av sambandet mellan månadslön och utbildningsnivå där hänsyn även tas till ålder, ålder i kvadrat och kön.³ Ingen hänsyn tas till skillnader i medfödda förmågor och övriga förvärvade kunskaper. Forskningsstudier visar att dessa faktorer förklarar en relativt stor del av utbildningens lönsamhet. För denna studie betyder det att de beräknade utbildningspremierna är högre än vad de skulle vara om det hade varit möjligt att ta hänsyn till sådana faktorer.

Tidigare studier

Högskole- och gymnasiepremier har tidigare beräknats av bland annat Holmlund och Edin (1995), Gustavsson (2006), Medlingsinstitutet (2010) och Granqvist m fl (2011, 2013). Studierna undersöker olika tidsperioder men har använt liknande data och metod. Medlingsinstitutet (2010) länkade ihop studier från olika tidsperioder, vilket möjliggör en jämförelse över tidsperioden 1967-2009.

Högskolepremien minskade kraftigt mellan 1967 och 1981. I litteraturen förs det fram två förklaringar. En förklaring är att det ökade utbudet av högskoleutbildade medförde en ökad konkurrens om jobben vilket pressade ned lönerna för personer med högskoleutbildning. En annan är att den solidariska lönepolitiken medförde att lönerna höjdes relativt mer för personer som hade låg utbildning. Det skulle i sin tur kunna vara en förklaring till att även gymnasiepremien föll kraftigt fram till början av 1980-talet.

¹ Se t ex Holmlund och Edin (1995), Gustavsson (2006), MI (2010) och Granqvist m fl (2011, 2013).

² Det finns olika statistiska metoder och beroende på datamaterial olika faktorer att ta hänsyn till. En annan ansats är att beräkna livslöner för olika utbildningar (se Ljunglöf, 2013)

Från början av 1980-talet och fram till slutet av 1990-talet ökade högskolepremien medan gymnasiepremien låg kvar på ungefär samma nivå som i slutet av 1970-talet. Den positiva utvecklingen för högskolepremien berodde på en ökad efterfrågan på högskoleutbildad arbetskraft som en konsekvens av bland annat teknisk utveckling. Detta skedde parallellt med en snabb utbyggnad av högskolan. Det ökade utbudet av högskoleutbildade sögs upp av den stora efterfrågan på högutbildad arbetskraft. Den positiva trenden för högskolepremien bröts vid millennieskiftet och den fortsatte att falla fram till 2009.

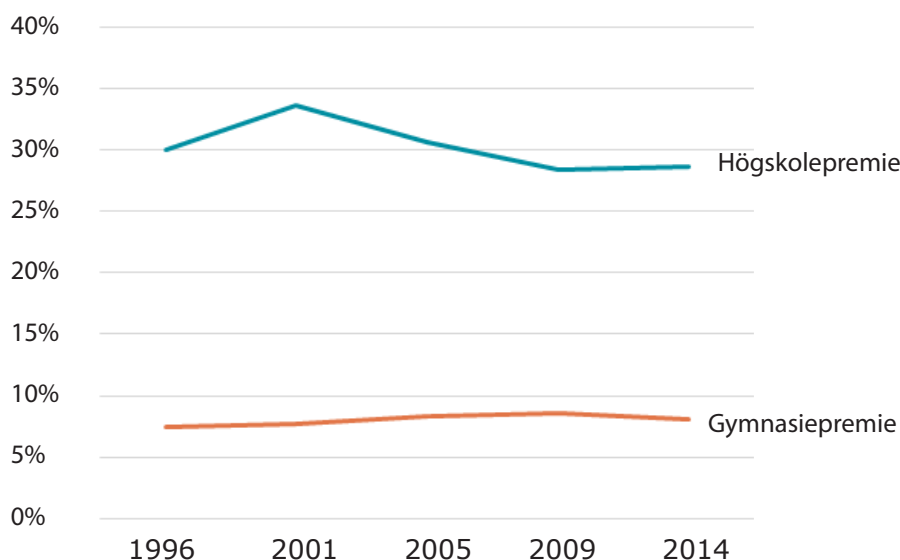
Resultat 1996–2014

Figur 1 visar högskole- och gymnasiepremierna för perioden 1996 till 2014. Beräkningarna är gjorda på liknande sätt som i Medlingsinstitutet (2010) och hänsyn är tagen till skillnader i kön, ålder och ålder i kvadrat. Beräkningarna är gjorda för åren 1996, 2001, 2005, 2009 och 2014. Högskolepremien ökar fram till 2001. Därefter faller den fram till 2009 till en nivå som den

ligger kvar på fram till 2014. Precis som i de tidigare studierna ligger gymnasiepremien kvar på ungefär samma nivå över hela perioden.

Högskolepremien visar lönerna för högskoleutbildade jämfört med lönerna för gymnasieutbildade. Gymnasiepremien visar lönerna för de som har gått på gymnasiet jämfört med lönerna för personer som endast har grundskoleutbildning.

Figur 1 Lönepremier 1996–2014

Högskolepremien har sjunkit mellan 2001–2014 medan gymnasiepremien har stått still.

³ Utbildning motsvarar högst uppnådda utbildningsnivå med indelningen högstadium, gymnasium, eftergymnasial, 3 år högskola och forskarutbildning. De redovisade estimaten motsvarar gymnasium och 3 år högskola.

Högskolepremier för olika sektorer

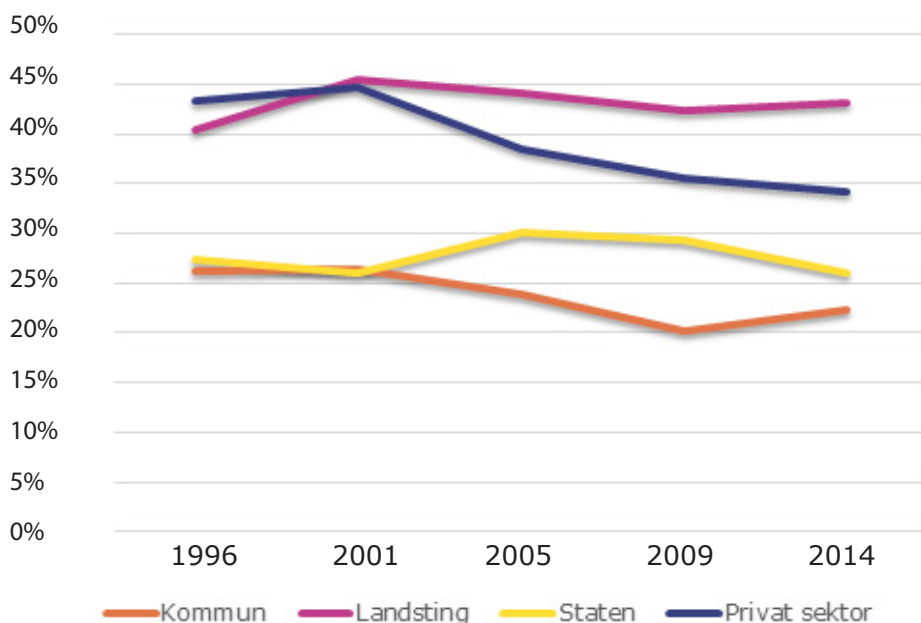
Figur 2 visar högskolepremien för personer som arbetar i olika sektorer. Det framgår att mönstret skiljer sig åt, och i synnerhet verkar det som det har skett stora förändringar i privat sektor.

I privat sektor faller högskolepremien med 10,5 procentenheter mellan 2001 och 2014, vilket motsvarar en minskning med 23,5 procent av premiens nivå. Högskolepremien var högre i privat sektor än landstingssektorn på 1990-talet. I början av 2000-talet var premien ungefär lika hög i sektorerna. 2014 är premien i privat sektor nästan 10 procentenheter lägre än i landstingen. Uppenbarligen har det hänt något i privat sektor som gör att arbetsgivarna betalar relativt mindre för de högskoleutbildades kompetens.

sektorer ökar högskolepremien inom staten ända fram till 2005. Premien ligger kvar på den nivån fram till 2009 för att därefter falla även för statligt anställda.

"I privat sektor faller högskolepremien med över 10 procentenheter."

Figur 2 Högskolepremien för olika sektorer 1996–2014

Utvecklingen för landstinget är den som mest liknar den för totala populationen. Landstingets högskolepremie faller fram till 2009 för att sedan ligga kvar ungefär på den nivån fram till 2014.

Högskolepremien är lägst i den kommunala sektorn men även i den sektorn har premien fallit. Den ökar dock något mellan 2009 och 2014, men den är fortfarande lägre där än i någon annan sektor. Till skillnad från övriga

Sammanfattning och reflektioner

Utbildningspremier är ett sätt att granska den privatekonomiska lönsamheten av utbildning. Genom att granska premierna vid olika tidpunkter får man en bild av hur lönsamheten förändras över tid.

Det snabba fallet i premierna fram till början av 1980-talet har av tidigare litteratur kopplats till utbudsökningar av högskoleutbildade och den solidariska lönepolitiken.

Premien för högskoleutbildade ökade från början av 1980-talet fram till slutet av 1990-talet. Teknisk utveckling med bland annat datorisering av arbetsplatserna bidrog till en ökad efterfrågan på högskoleutbildade. Utvecklingen skapade också nya jobb, vilket förklarar varför premien ökade samtidigt som högskolan byggdes ut i snabb takt.

Trenden med stigande högskolepremie bröts 2001 och sedan dess har premien fallit, i synnerhet i privat sektor. Det visar att det i den sektorn har blivit mindre lönsamt med en högskoleutbildning. Uttryckt på ett annat sätt betyder det att arbetsgivarna betalar mindre för personer med högskolekunskaper än vad de gjorde i början av 2000-talet.

Det signalerar flera saker. För det första kan det betyda att det sker en omställning i privat sektor som innebär att vissa jobb för högskoleutbildade försvinner och behoven av sådan kompetens minskar. För vissa högskoleutbildade kan det innebära att de går vidare till andra välbetalda jobb. Andra kanske måste ta jobb som inte ställer så höga utbildningskrav och får därmed gå ned i lön. Det ökar i sin tur kon-

kurrensen om jobben bland dem med något lägre utbildning.

För det andra kanske det visar att arbetsgivare har blivit mer försiktiga i sina anställningsbeslut. Skälen till det kan vara att betygsinflation har gjort att betyg inte längre speglar kunskaperna på samma sätt. Problemet kan förstärkas genom högskolan. Eftersom högskolornas budget beror av studenternas genomströmning har de incitament att ytterligare dra ned på kunskapskraven. Arbetsgivare kan då till exempel ta längre tid på sig att tillsätta tjänster eller välja att anställa personer till relativt lägre löner för att upplärningen på jobbet tar längre tid.

Är det en strukturell förändring kan högskoleutbildningens innehåll behöva ses över så blivande studenter får mer av sådana kunskaper som är gångbara inom flera yrkesområden. Arbetsgivare inom andra områden måste också vara beredda att stå för upplärning av de som byter yrkesområde. Är det kvalitetsbrister i utbildningssystem behöver dessa brister åtgärdas.

Men det behövs ytterligare analyser för att fastställa vilka faktorer som ligger bakom utvecklingen. Dessa bör bland annat undersöka om lönsamheten skiljer sig mellan utbildningsinriktningar i privat sektor.

"Det behövs ytterligare analyser för att fastställa vilka faktorer som ligger bakom utvecklingen."

Referenser

Edin, P-A. och Holmlund, B. (1995) The Swedish wage structure: the rise and fall of solidarity wage policy? I Differences and Changes in Wage Structures (Red) R. Freeman och L. Katz, University of Chicago Press, Chicago, s 307–343

Granqvist, L. (red) (2011) Livslön – välja studier, arbete, familj. SNS förlag.

Granqvist, L. (red) (2013) Lönespridning. SNS förlag.

Gustavsson, M. (2006) The evolution of the Swedish wage structure: new evidence for 1992–2001. Applied Economics Letters, 13, sid 279–286.

Ljunglöf, T. (2013) Sambandet mellan lönespridning och utbildningars lönsamhet, i Granqvist, L. (red), Lönespridning. SNS förlag.

Medlingsinstitutet. (2010) Vad säger den officiella lönestatistiken om löneskillnaden mellan kvinnor och män 2009?